

Автоматизированная система в судах состоит из следующих подсистем (разделов): 1) судебное делопроизводство и статистика; 2) административное управление; 3) организационное обеспечение; 4) право; 5) финансы; 6) контроль финансов; 7) кадры; 8) банк судебных решений (судебной практики).

К основным задачам отдела судебной статистики Министерства юстиции Украины относятся:

- сбор, обработка и консолидация форм статистической отчетности со всех судов областного звена и управлений (отделов) Министерства юстиции;
- оперативное формирование отчетов по запросам на предоставление статистических показателей;
- проведение анализа судебной деятельности — построение регламентированных аналитических таблиц за несколько отчетных периодов, формирование годовых аналитических обзоров судебной деятельности.

Соломахіна О.М.

*Ст. викладач кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОГЛЯД ПИТАНЬ ДОСТУПНОСТІ ПРАВОСУДДЯ У СУЧАСНІЙ НАУЦІ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Питання доступності правосуддя знайшли відображення у працях багатьох відомих сучасних учених-процесуалістів. Об'єктивною передумовою доступності й ефективності правосуддя є внутрішня погодженість процесуального законодавства, що відповідає потребам суспільних відносин пов'язаного з ними матеріального законодавства.

Вирішення завдання забезпечення доступності правосуддя В. Ф. Яковлев пов'язано, зокрема, з диференціацією судових процедур, у тому числі зі спрощеними формами судочинства, а також із застосуванням альтернативних методів вирішення спорів та процедур примирення, зі створенням квазісудових органів.

О. І. Носирева, аналізуючи досвід альтернативного вирішення цивільно-правових спорів у США, доходить висновку про те, що альтернативне врегулювання спорів дає змогу державним судам уникнути надмірної кількості суперечок, які не потребують судового

розгляду у повному обсязі. Для забезпечення доступності та простоти правосуддя вона пропонує, зокрема, звернутися до існуючої у США практики провадження справ з дрібних позовів, коли не є обов'язковою участь адвокатів, немає попереднього провадження справи і обов'язку сторін обмінюватися змагальними паперами, укладання позовної заяви замінено заповненням формулярів, які містять мінімальні відомості, юридично непоінформованим сторонам надається допомога у порушенні справи [1].

Основними факторами, які визначають доступ до правосуддя є тривалість судових процесів; подорожчання послуг всієї юридичної інфраструктури, включаючи сферу представництва; зміну економічних умов діяльності адвокатури та нотаріату; ускладнення організації судової системи і правил судового процесу; нерозвиненість суспільних інститутів, які забезпечують юридичний захист різних груп населення.

Як зазначає Комаров В.В. доступність правосуддя є закріпленою в міжнародних нормах та національному законодавстві вимогою, яка відображає загальновизнані чинники відправлення правосуддя, до реалізації яких заохочуються або зобов'язуються держави. Дотримання цього стандарту дає можливість стверджувати, що діяльність суду з розгляду й вирішення справ та винесення рішень, яка здійснюється органами судової влади, є правосуддям і забезпечує справедливий розгляд справи та поновлення порушених прав [2].

О. Т. Боннер звертає увагу на зв'язок доступності правосуддя з дотриманням форм судочинства. Деякі автори пов'язують поліпшення ситуації з доступністю правосуддя у судах загальної юрисдикції зі створенням адміністративних судів [3].

Обґрунтуванню широкого змісту принципу доступності правосуддя як засади, на якій будується sudoустрій і судочинство і яка має міжгалузевий характер, присвячене спеціальне дослідження В. М. Сидоренка, в якому означений принцип розглядається як забезпечена законом можливість безперешкодно звернутися до суду і отримати судовий захист[4].

І. Б. Михайловська розглядає доступність судового захисту, справедливості судових процедур та безсторонності суддів як основні критерії оцінки стану судової влади. Доступність судового захисту визначається характером правового регулювання не тільки порядку звернення до суду, а й усієї процедури розгляду справ, а також організаційно-технічними факторами, які впливають на реальну можливість використання права на судовий захист [5].

Як зазначає Т. М. Нешатаєва, право на суд є європейським принципом, що має обсяговий, загальний характер і складається з таких елементів, як: (а) право бути вислуханим (б) на основі рівноправності сторін (в) з юридичним представництвом (юридична професійна привілея) (г) судом, створеним на основі закону» (г) судом, що діє безсторонньо, справедливо, незалежно в певній процедурі. [6].

Також М.Й. Штефан говорить про такий конституційний принцип цивільного процесу як доступність і гарантованість судового захисту прав і свобод людини та громадянина (ч. 3 ст. 8, ч. 4 ст. 32, чч. 1,2 ст. 55, ч. 1 ст. 59, п. 6 ст. 129);[7]

Доступність судового захисту (поряд з розвиненою процесуальною формою, можливістю оскарження і примусового виконання судового рішення і т.д.) вважає рисою або ознакою методу правосуддя.

Ряд авторів пов'язує можливість полегшення доступу до суду з запровадженням у процесі інституту групових позовів, введенням права бідності і т.д .

Проблема доступності правосуддя повинну розглядатися передусім з позицій правового регулювання і вирішення її у рамках процесуальної форми. Процесуальний аспект проблеми забезпечення доступності правосуддя — її найважливіший елемент. У світлі викладеного процесуальний аспект доступності правосуддя означає адекватність процесуального законодавства і практики його застосування судами суспільним потребам у можливості отримання кожним громадянином ефективного судового захисту. Він пов'язаний з визначенням у національному законодавстві процесуальних гарантій, які забезпечують громадянам реалізацію даного права.

Доступ до правосуддя охоплює всі стадії процесу і правові ситуації, які конкретизуються процесуальним законодавством, починаючи від можливості звернення до суду ш відновленням порушених прав до можливості участі у судовому розгляді, наступного звернення за правосуддям у вищестоящі судові інстанції (аж до міжнародного правосуддя), отримання правосудного рішення і його якісного виконання.

Погляди на цю категорію та зміст права доступу до суду постійно розвиваються. У зв'язку з цим показовою є дискусія, яка розгорнулася на початку 1970-х рр. у Європейському суді з прав людини з питання тлумачення п. 1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який, як відомо, передбачає таке: кожна людина має право при визначенні її цивільних прав і обов'язків або при розгляді будь-якого кримінального

обвинувачення яке їй пред'явлене, на справедливий та публічний розгляд справи в розумний термін незалежним та безстороннім судом, створеним на підставі закону. Судове рішення оголошується публічно, однак преса і публіка можуть не допускатися на судові засідання протягом усього процесу або його частини з міркувань моралі, суспільного порядку або державної безпеки у демократичному суспільстві, а також коли того вимагають інтереси неповнолітніх, або для захисту приватного життя сторін, або тією мірою; якою це; на думку суду, строго необхідно — за особливих обставин, коли гласність порушувала б інтереси правосуддя[8].

Уперше Європейський суд зіткнувся з потребою тлумачення цього права у справі «Голдер проти Сполученого Королівства» . 20 березня 1970 р. громадянин Великої Британії Голдер, який відбував тюремне ув'язнення, звернувся до Міністерства внутрішніх справ, як того вимагають Тюремні правила 1964 р., з проханням дозволити йому отримати консультацію адвоката про можливість подати відповідному співробітнику в'язниці цивільний позов про дифамацію. Його клопотання було відхилене 6 квітня 1970р.

Пай Голдер звернувся до Європейської комісії з прав людини у квітні 1970 р. зі скаргою, в якій стверджував, що відмова дозволити йому проконсультуватися у адвоката є порушенням п. 1 ст. 6, який гарантує право доступу до правосуддя для визначення цивільних прав та обов'язків.

У даному випадку Суду треба було прийняти рішення щодо двох питань: 1) Чи обмежується п. 1 ст. 6 по суті гарантією права на справедливий судовий розгляд, коли процес уже ведеться, або він визнає також право доступу до правосуддя кожного, хто хоче звернутися до суду, в разі спору про його права та обов'язки цивільно-правового характеру? 2) Чи існують в останньому випадку якісь обмеження права доступу, які маються на увазі, або здійснення цього права, які підлягали б застосуванню в наведеному випадку?

Як зазначив Суд у своєму рішенні з даної справи, Голдер цілком чітко висловив свій намір подати цивільний позов на захист честі й гідності та вступити в контакт з адвокатом саме з цією метою, що само по собі є нормальним попереднім кроком, а в становищі Голдера єдино можливим з причини його перебування у в'язниці. Заборонивши Голдеру вступити в такий контакт, міністр внутрішніх справ фактично перешкодив порушенню судової справи. Формально не позбавивши Голдера права звернутися до суду, яке належить йому, міністр внутрішніх справ на практиці позбавив його з 1970 р. можливості подати позов. Наявність фактичних

перешкод може порушувати Конвенцію так само, як і існування юридичних перешкод.

Рішення у справі «Голдер проти Сполученого Королівства» створило найважливіший прецедент, який згодом використовувався Європейським судом у десятках інших подібних випадків.

Сьогодні існування права доступу до суду не ставиться під сумнів, хоча питання про зміст цього права продовжує викликати дискусії.

Наведені підходи засвідчують, що основною теоретичною проблемою, пов'язаною з визначенням поняття та змісту права доступу до суду, з проблема розмежування таких правових категорій як право на суд, право на судовий захист, право на справедливий судовий розгляд.

У рішенні Європейського суду у справі «Хорнсбі проти Греції» Суд вказав, що виконання рішення, прийнятого будь-яким судом повинно розглядатися як складова «судового розгляду» за змістом ст. 6 конвенції.

З зазначеного формулювання випливає, що право на суд включає право на доступ до правосуддя і право на справедливий судовий розгляд; право доступу до суду в свою чергу зводиться до права ініціювати порушення судового процесу з цивільної справи. Водночас розподіл досить умовний. Право доступу до суду не може вважатися забезпеченим за відсутності справедливого судового розгляду, і навпаки.

Література:

1. Носырева Е.И. Альтернативное разрешение гражданско-правовых споров в США: Дне. ... д-ра юрид. наук. — Воронеж, 2001. — С. 11.

2. Гражданский процесс: Учебник / Под ред. В.В. Комарова. — Х.: «Одиссей», 2001. — 704 с.

3. Боннер А.Т. Некоторые проблемы доступности правосудия в арбитражном и гражданском судопроизводстве // Проблемы доступности и эффективности правосудия в арбитражном и гражданском судопроизводстве. — М., 2001. — С.92

4. Сидоренко В.М. Принцип доступности правосудия и проблемы его реализации в гражданском и арбитражном процессе: Дне. ... канд. юрид. наук. — Екатеринбург, 2002. — С.-36.

5. Судебная власть / Под ред. И.Л. Пеструхина. — М., 2003. — Михайловска. — С. 47-48.

6. Нешатасва Т.Н. Международное частное право и международный гражданский процесс. — М.; 2004. — С. 58.

7. Штефан М.Й. Цивільний процес: Підручник для студ. юрид. спеціальностей вищих закладів освіти. — 2-ге вид., перероб. та доп. — К.: Ін Юре, 2001. — 696 С. -7.

8. Де Сальвіа М. Европейская конвенция по правам человека. — СПб., 2004.* С. 194-195.